

DOI: 10.53120/czst.2024.207-219

„Częstochowskie
Studia Teologiczne”
51 (2024), s. 207-219
ISSN: 0137-4087

Ks. Adam Młynarczyk

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego - Warszawa

mlynarczyk@mailplus.pl

ORCID: 0000-0003-1303-1036

Submitted: 03.01.2024; accepted: 17.05.2024.

Współpraca proboszcza i wikariusza w parafii w świetle prawodawstwa II Synodu częstochowskiego – cz. II

Cooperation of the parish priest and the vicar in the light of the legislation of the Second Synod of the Diocese of Częstochowa.

Part II

Abstract: This article is a continuation of considerations about particular law provided by the Second Diocesan Synod of Częstochowa regarding to relationship between pastors and parish vicars which was published in previous issue of journal “Czestochowa Theological Studies”. Undertaken analysis may describe way to fulfill obligation of the residence of clergy, parish aspect of common life, remuneration and way how the cooperation in the parish should be ended.

Keywords: archdiocese of Częstochowa, clergy, diocesan synod, of Częstochowa, diocese of Częstochowa, parish vicar, pastor

Abstrakt: Niniejszy artykuł stanowi kontynuację podjętych na łamach Częstochowskich Studiów Teologicznych rozważań dotyczących norm prawa partykularnego promulgowanego przez II Synod diecezji częstochowskiej odnoszących się do relacji pomiędzy wikariuszem i proboszczem. Dokonana analiza pozwoliła opisać sposób realizacji kodeksowego obowiązku rezydencji, parafialnego

wymiaru życia wspólnego duchowieństwa, wynagrodzenia i sposobu zakończenia pracy w parafii.

Słowa kluczowe: archidiecezja częstochowska, diecezja częstochowska, duchowieństwo, parafia, proboszcz, synod diecezjalny, wikariusz

Wstęp

W poprzednim artykule, który ukazał się na łamach Częstochowskich Studiów Teologicznych zostały poddane analizie pierwsze trzy punkty Aneksu 13 do II Synodu diecezji częstochowskiej. Została w nich dokonana ogólna charakterystyka relacji łączących proboszcza i wikariusza – lub wikariuszy – podejmujących posługę w obrębie jednej parafii oraz opisano, jak Prawodawca synodalny uregulował kwestię czasu przysługującemu kapłanom na odpoczynek. Niniejszy artykuł stanowi kontynuację wspomnianego opracowania, które z racji na swoją objętość musiało zostać podzielone na dwie części.

1. Zamieszkanie w domu parafialnym

Zagadnienie zamieszkania w domu parafialnym jest jednocześnie obowiązkiem i uprawnieniem. Ponieważ sam Kodeks nie zawiera definicji obowiązku rezydencji, wydaje się koniecznym odwołanie do doktryny. Ks. Adamczyk w swoim opracowaniu przytacza kilka prób zdefiniowania niniejszego zobowiązania. Jakkolwiek każdy cytowany przez Adamczyka autor prezentuje odmienne określenie, we wszystkich definicjach można odnaleźć dwa wspólne elementy, a mianowicie obowiązek przebywania (zamieszkania) w konkretnym miejscu i urząd, z racji na wykonywanie którego na podmiot nałożony jest obowiązek rezydowania¹. Jest to więc zobowiązanie ukierunkowane na właściwe wypełnienie obowiązków związanych z pełnioną posługą. Wygląda ono różnie, w zależności od tego czy rozpatrujemy niniejszą problematykę z perspektywy proboszcza, czy wikariusza.

Proboszcz, zgodnie z prawem powszechnym zobowiązany jest do tego, by realizować obowiązek rezydencji w domu parafialnym. Powinien on być ulokowany niedaleko kościoła. Przepis ten wskazuje, że Ordynariusz ma możliwość zezwolić na realizację tego zobowiązania w innym miejscu². Aby można było tego dokonać, musi zaistnieć szczególna sytuacja motywacyjna, to jest okoliczność odbiegająca od normy. Egzemplifikacją miejsca właściwego do rezydowa-

¹ Por. J. Adamczyk, *Rezydencja duchownych w dyspozycjach Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, „Prawo Kanoniczne” 48 (2005) 3-4, s. 112-113.

² Por. KPK, kan. 533 § 1.

nia może być wspólny dom przeznaczony dla księży, zaś przykładem motywacji uzasadniającej podjęcie takiej decyzji jest powierzenie jednemu kapłanowi dwu lub więcej parafii lub kolegialne powierzenie kilku parafii więcej niż jednemu duchownemu³.

Nieco inaczej został w kodeksie rozwiązany ten problem w odniesieniu do wikariuszy. Mają oni rezydować w administracyjnych granicach parafii, dla której zostali ustanowieni, a w przypadku mianowania wikariusza do posługi w więcej niż jednej parafii, jest on zobligowany do wykonywania obowiązku rezydencji w granicach jednej z nich. Podobnie jak w przypadku proboszcza, Prawodawca powszechny określa, iż mogą zaistnieć okoliczności usprawiedliwiające umożliwienie wikariuszowi zamieszkiwanie poza parafią, na przykład w domu przeznaczonym dla księży. Warunkiem takiego rozwiązania jest zapewnienie, iż duszpasterstwu nie przyniesie to uszczerbku⁴. Wobec tak określonej normy doktryna prezentuje stanowisko, iż jest rzeczą zasadną, a wręcz pożądaną, by wikariusz zamieszkiwał w domu parafialnym lub domu dla wikariuszy. Taki stan rzeczy jest sprzyjający w procesie planowania i właściwego wykonywania całej posługi, służeniu sobie wzajemnie poprzez przykład życia oraz sprawia, iż komunია pomiędzy duchownymi współpracującymi w obrębie jednej placówki duszpasterskiej znajduje pozytywny odbiór po stronie świeckich⁵.

Tak określony stan prawny znalazł odzwierciedlenie w przepisach prawa diecezjalnego. Skoro proboszcz jest zobowiązany do zamieszkiwania w domu parafialnym, to *implicitie* należy przyjąć, iż w obrębie każdej parafii dom taki jest obowiązkowy. Prawo synodalne nie podejmuje zatem tego tematu. Określa jednak zagadnienie zamieszkania wikariusza. W 5 punkcie omawianego Aneksu Prawodawca określa, iż wikariusz otrzymuje bezpłatne, odpowiednie mieszkanie⁶. Ponieważ Synod nie definiuje, jak należy rozumieć sformułowanie „odpowiednie”, należy odwołać się do analizy językowej. Słownik Języka Polskiego definiuje to słowo jako „spełniający wymagane warunki”. Innymi słowy, odpowiednie mieszkanie, to takie, które czyni zadość wymaganiom życia wikariusza parafialnego; zapewniające lokalowe możliwości wypełnienia zadań związanych z podejmowaną posługą.

W zakresie wielkości, dokument precyzuje, iż ma to być mieszkanie dwupokojowe, wyposażone w łazienkę. Hermeneutyka prawnicza nakazuje przyjąć, iż jest to ilość minimalna, by spełnić przymiot „odpowiedniości”. Jeżeli infrastruktura domu parafialnego daje możliwość udostępnienia wikariuszowi mieszka-

³ Por. J. Adamczyk, *Rezydencja duchownych ...*, dz. cyt., s. 120-121.

⁴ Por. KPK, kan. 550 § 1.

⁵ Por. J. Adamczyk, *Rezydencja duchownych...*, dz. cyt., s. 126.

⁶ Por. *Aneks 13. Współpraca proboszcza i wikariusza w parafii* [dalej: Aneks 13], [w:] *II Synod Diecezji Częstochowskiej*, Z. Wajzner i in. (red.), Częstochowa 1987, s. 257.

nia większego niż dwupokojowe, można skorzystać z takiej okazji. Mieszkanie mniejsze zaś nie spełnia wymogów stawianych przez prawo.

Temat płatności za zamieszkanie można podzielić na dwa pomniejsze zagadnienia, mianowicie: opłata za użytkowanie mieszkania i opłaty za tak zwane media. Według tekstu synodalnego mieszkanie ma być bezpłatne⁷. Oznacza to, że nie wolno proboszczowi pobierać stałej opłaty za użytkowanie służbowego mieszkania w formie „czynszu”. Inaczej natomiast sprawa prezentuje się w zakresie kosztów wygenerowanych użytkowaniem lokalu mieszkalnego, w obręb których wchodzi: energia elektryczna, gaz, ogrzewanie, woda i telefon⁸. Słownik języka polskiego wyraz „koszt” definiuje jako „suma pieniędzy wydatkowana na kupno lub opłacenie czegoś”. Takie określenie implikuje konieczność interpretacji wskazującej na proporcjonalność wysokości tych opłat w stosunku do faktycznie wykorzystanych zasobów. Nie powinno być tu więc mowy o kosztach „zryczałtowanych”, z góry ustalonych opłatach niemających odzwierciedlenia w rzeczywistości. Pewną konsekwencją tak skonstruowanego przepisu jest słuszność koncepcji zakładającej, iż roztropnym rozwiązaniem jest montaż właściwych liczników w mieszkaniu służbowym wikariusza, by w oparciu o odczyty z tych liczników ustalić wysokość kosztów, które musi ponieść wikariusz w stosunku miesięcznym.

Ponieważ mieszkanie służbowe wikariusza nie jest jego własnością prywatną, lecz dobrem doczesnym, którym dysponuje parafia, koszty przygotowania mieszkania, by uczynić je zdatnym do użytkowania ponosi parafia. To również rodzi konsekwencje na płaszczyźnie możliwości dysponowania nim przez użytkownika. Dyspozycja synodalna brzmi: „wikariusz w przydzielonym sobie mieszkaniu nie może dokonywać samodzielnych przeróbek i poprawek bez uprzedniej zgody proboszcza”⁹. Uprawnienie zatem do dysponowania mieszkaniem służbowym przez wikariusza będącego jego użytkownikiem, jest ograniczone. Pieczę nad właściwym użytkowaniem lokalu sprawuje proboszcz; to w zakresie jego uprawnień jest zawarte rozstrzygnięcie dopuszczalności dokonywania zmian i przeróbek podczas użytkowania mieszkania. Jest to naturalna konsekwencja tego, że to na jego barkach spoczywa odpowiedzialność za stan mienia należącego do osoby prawnej, jaką jest parafia.

W obrębie uprawnień proboszcza nie leży jednak wyrażenie zgody na to, by na plebanii czy też w obrębie nieruchomości parafialnych zamieszkiwali jego krewni. Mógłby to uczynić jedynie biskup diecezjalny i to dla słusznej przyczyny¹⁰. Tak sformułowany przepis nie pozwala, by rozciągnąć to uprawnienie na

⁷ Por. tamże.

⁸ Por. tamże.

⁹ Tamże.

¹⁰ Por. tamże.

wikariusza generalnego. W tym kontekście należy również poddać analizie pojęcie zamieszkania. Wydaje się bowiem, iż prawodawca używa tu terminu technicznego. Stosownie do norm określonych w prawodawstwie powszechnym, wyróżnia się zamieszkanie stałe lub tymczasowe; pierwsze z nich wiąże się z przebywaniem na terenie parafii lub diecezji z zamiarem pozostania na stałe lub bez tego zamiaru, jednak z faktycznym przedłużeniem się tego okresu do pełnych pięciu lat, z drugim zaś mamy do czynienia, gdy zamiar przebywania lub faktyczne przebywanie obejmuje okres trzech miesięcy¹¹. Tak określony zakres desygnatów pojęcia „zamieszkanie” pozwala stwierdzić, iż chodzi tu o stałe, nieprzygodne przebywanie, czy nocleg na plebanii lub w domu parafialnym. W konieczność dysponowania wydaną przez biskupa diecezjalnego zgodą na przebywanie na plebanii innych osób nie wchodzi zatem krótkotrwałe, jednorazowe wizyty gości, czy to spokrewnionych, czy też nie, z którymkolwiek z kapłanów posługujących w parafii. Takie bowiem – o ile nie wywołują zgorszenia – nie wymagają szczególnych prawnych rozwiązań, rządzą się bowiem zwyczajnymi zasadami współżycia społecznego.

Kolejny punkt Aneksu zawiera ograniczenie dotyczące możliwości podejmowania ingerencji o charakterze ekonomicznym przez krewnych bądź domowników proboszcza¹². Należy przypomnieć, że „zarząd dóbr kościelnych należy do tego, kto bezpośrednio kieruje osobą, do której dobra należą, chyba że co innego postanawiają prawo partykularne, statut albo prawny zwyczaj zgodny z prawem”¹³ oraz „do zarządzania majątkiem jakiegokolwiek kościelnej osoby prawnej, publicznej lub prywatnej, należy zgodnie z postanowieniami statutów utworzyć radę do spraw ekonomicznych, analogiczną do tej, jaką tworzy się w przypadku diecezji”¹⁴. Oznacza to, że w przypadku parafii, odpowiedzialność ta obciąża proboszcza, którego powinna w tej aktywności wspierać Rada ekonomiczna. Wobec tego naturalną konsekwencją jest zakaz partycypacji w podejmowaniu decyzji o charakterze ekonomicznym przez osoby zwyczajnie spokrewnione, spowinowacane bądź w jakikolwiek sposób związane z proboszczem, chyba że – jako parafianie – należałoby do określonego prawem organu doradczego. Przepis ten ma na celu uniknięcie sytuacji, w których dochodzi do nieroztropnego dysponowania mieniem należącym do kościelnej osoby prawnej. Więzy krwi lub pozostawanie w bliższych relacjach mogłoby utrudniać racjonalne podejmowanie decyzji o charakterze ekonomicznym przez proboszcza będącego dysponentem mienia parafii. Dlatego też całkowicie uzasadnioną wydaje się dyspozycja syno-

¹¹ Por. KPK, kan. 102 § 1-2.

¹² Por. Aneks 13, s. 257.

¹³ KPK, kan. 1279 § 1.

¹⁴ M. Alacrón, *Dobra doczesne Kościoła*, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, P. Majer (red.), Kraków 2011, s. 953.

dalna zakazująca tego typu interwencji podejmowanych przez osoby nieuprawnione.

Prawodawca w tym samym punkcie określa również, iż dla zapewnienia normalnej pracy i spokoju na plebanii należy „zwrócić uwagę na kwestie odwiedzających proboszcza i wikariuszy świeckich znajomych”¹⁵. W tym samym zdaniu prawodawca zwraca uwagę, iż w zakres rozumienia tego pojęcia wchodzi „doraźne wizyty” oraz „dłuższe pobyty”. Sformułowanie użyte w tekście prawa synodalnego wskazuje, iż takie wizyty – ani doraźne, ani dłuższe nie są zabronione pod warunkiem, iż nie generują one trudności w zakresie funkcjonowania kapłanów w zgodzie z ogólnie przyjętymi normami. Kapłani zatem mają prawo przyjmować gości zarówno należących do stanu duchownego, jak i świeckich, o ile te wizyty nie utrudniają funkcjonowania proboszcza i wikariuszy w sposób, który umożliwiłaby owocne prowadzenie duszpasterstwa.

Na marginesie należy wspomnieć, iż niebagatelna ilość norm zawartych w niniejszym punkcie Aneksu znajduje swoje źródło w dyspozycjach skodyfikowanych już w I Synodzie Diecezji Częstochowskiej, na co prawodawca zwraca uwagę w samym tekście prawnym¹⁶.

2. Życie wspólne kapłanów

Analizowany dokument II Synodu diecezji częstochowskiej nazywa koniecznością zorganizowanie jakiejś formy wspólnego życia pomiędzy kapłanami. Nie jest to więc wyraz jedynie dobrej woli ze strony przełożonego, ale implikacja samej natury kapłaństwa, mianowicie wejścia przez sakrament święceń w specyficzny rodzaj wspólnoty. Godną zauważenia jest konstatacja J. Rucha, że soborowa „konstytucja o Kościele nigdy nie mówi o kapłanie w liczbie pojedynczej. Rozważa ona zawsze prezbiterów diecezji jako tworzących wspólnotę z ich biskupem. W tym duchu mówi o ścisłej więzi wzajemnie łączącej członków wspólnoty”¹⁷. Wspólnota ta realizuje się na poziomie prezbiterów inkardynowanych do konkretnego Kościoła partykularnego¹⁸ i znajduje wyraz w braterstwie i spontanicznej, wzajemnej pomocy¹⁹. Według magisterium Soboru, ta więź jest tak głęboka, że wręcz jest konieczna dla skutecznej pracy duszpasterskiej²⁰.

¹⁵ Aneks 13, s. 257.

¹⁶ Por. tamże. Prawodawca powołuje się na I SDCz, stat. 109 § 1-, 2; stat. 95 § 1-2.

¹⁷ J. Ruch, *Wspólnota prezbiterium diecezjalnego w nauce Soboru Watykańskiego II*, „*Studia Theologica Varsaviensia*” 14 (1976) 1, s. 126.

¹⁸ Kongregacja do spraw Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, Città del Vaticano 1994, nr 25.

¹⁹ Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen Gentium”*, nr 28, [w:] Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002, s. 133.

²⁰ Sobór Watykański II, *Dekret o posłudze i życiu prezbiterów „Praesbyterorum ordinis”*, nr 7, [w:]

Skoro ustawy synodalne miały – według założenia – pozostawać w organicznym związku z dokumentami *Vaticanum II*, nie jest rzeczą dziwną, że podjęta została przez Prawodawcę synodalnego próba włączenia w uchwały także tego postulat.

„Dyrektorium o posłudze i życiu prezbiterów” wskazuje, w czym to życie wspólne ma się wyrażać. Jego przejawem ma być między innymi wspólny dom, wspólnota stołu, uczestniczenie w modlitwie liturgicznej, uadekwatnione do rzeczywistości diecezjalnej praktyki charakterystyczne dla życia zakonnego²¹. Niestety, Prawodawca synodalny – ujmując tę rzeczywistość w bardzo praktyczny sposób – ograniczył się jedynie do spożywanych w obrębie jednego gospodarstwa posiłków. Należy jednak zaznaczyć, że Dyrektorium wspomniane wyżej jest dokumentem wydanym kilka lat po Synodzie, więc – jakkolwiek zarysowuje właściwe rozumienie wspólnego życia kapłanów – niemożliwym było, by wywarło wpływ na ukształtowanie się ustawy synodalnej.

Dokonując uszczegółowienia niniejszej dyrektywy, Prawodawca synodalny wskazuje, iż wspólne stołowanie się rodzi zobowiązania o charakterze finansowym. Według omawianego Aneksu 13, „wikariusz zwraca proboszczowi koszty utrzymania w wysokości ustalonej przez biskupa diecezjalnego na wniosek Rady Kapłańskiej”²². Wydaje się jednak, że zasada słuszności nakazuje interpretować ów przepis w taki sposób, że zarówno proboszcz, jak i jego współpracownicy uiszczają określoną kwotę i suma tych pieniędzy ma zostać przeznaczona na zapewnienie wyżywienia dla duchownych pracujących w parafii. Jeżeli suma ta nie jest wystarczająca, jej uzupełnienie obciąża budżet parafii.

Wysokość zobowiązania nie jest dowolna, ani nie jest uzależniona od realnych wydatków i kosztów, jakie wygenerowane zostały przez wspólne wyżywienie. Ma ona charakter ryczałtu, określonego przez biskupa diecezjalnego. Kompetencja ta uzależniona jest od wniosku organu kolegialnego – Rady Kapłańskiej. Przesłanka wniosku Rady – jak się wydaje – wynika z konieczności ustalenia wysokości opłaty, mającej pokryć koszty wspólnego wyżywienia z uwzględnieniem obecnie obowiązujących kosztów utrzymania, jak i realnego wynagrodzenia, mając na uwadze także zróżnicowanie wynikające ze specyfiki poszczególnych parafii. Wniosek Rady Kapłańskiej pozwala biskupowi diecezjalnemu podjąć decyzję opartą na realnych przesłankach, a zatem sprawiedliwą.

Mając na uwadze fakt, że ani koszty utrzymania, ani zarobki uzyskiwane z racji na pełnioną posługę nie mają stałego charakteru, wydaje się rzeczą słuszną, by biskup diecezjalny dokonywał regularnej aktualizacji swojej decyzji. Właściwą częstotliwością takiej nowelizacji byłaby jedna na rok.

Sobór Watykański II, *Konstytucje...*, dz. cyt., s. 489.

²¹ Kongregacja do spraw Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, dz. cyt., nr 29.

²² Aneks 13, s. 257.

3. Wynagrodzenie i zobowiązania finansowe wobec Kościoła

Kolejnym zagadnieniem, które zostało uregulowane prawem synodalnym obowiązującym w obrębie diecezji częstochowskiej, była kwestia wynagrodzenia przysługującego kapłanom posługującym w parafii. Najwyższy prawodawca, regulując niniejszą problematykę, formułuje zasadę ogólną, wskazującą iż „duchowni, ponieważ poświęcają się wypełnianiu kościelnej posługi, zasługują na wynagrodzenie odpowiednie do swojej pozycji, z uwzględnieniem zarówno natury ich zadania, jak również okoliczności miejsca i czasu”²³. Uprawnienie to, jak łatwo się domyślić, nie jest prawem czysto pozytywnym, lecz kodyfikacją prawa naturalnego. Niektórzy komentatorzy powołują się na zasadę wypływającą wprost z Ewangelii, w myśl której „zasługuje robotnik na swoją zapłatę (por. Łk 10, 7). Papieska Komisja ds. Tekstów Prawnych wskazała, iż kapłańskie wynagrodzenie nie ma charakteru pensji wypłacanej pracownikowi. Ma ono być odpowiednie i zgodne z ewangeliczną ideą chrześcijańskiej wspólnoty dóbr²⁴. R. Kantor wskazuje, iż „Chodzi tu przede wszystkim o «godne», «właściwe», «wystarczające» wynagrodzenie, czyli takie subsydia, które pozwalają duchownym żyć przyzwoicie i skromnie”²⁵.

Tak określone dyrektywy cechują się dużą ogólnością i na próżno szukać w nich konkretnych rozwiązań. Pewnego doprecyzowania niniejszych norm dostarcza prawodawca kodeksowy w rozdziale dotyczącym parafii, proboszczów i wikariuszy parafialnych. Znajduje się tam wskazanie, iż „w odniesieniu do ofiar, jakie wierni składają wikariuszowi z okazji wykonywania posługi duszpasterskiej, należy przestrzegać przepisów kan. 531”²⁶, który określa, iż ofiary związane z wykonywaniem parafialnych zadań winny zostać zdeponowane w kasie parafialnej, chyba że coś innego determinuje wola ofiarodawcy, zaś przeznaczenie tych ofiar powinno zostać określone normami wydanymi przez biskupa diecezjalnego, po wysłuchaniu Rady Kapłańskiej²⁷. Wydanie norm o charakterze partykularnym w zakresie regulacji kwestii ekonomicznych parafii – a co za tym idzie, również wynagrodzenia duchowych w niej posługujących – jest zatem koniecznością²⁸.

²³ KPK, kan. 281 § 1.

²⁴ T. Rincón-Pérez, Święci szafarze, czyli duchowni, [w:] *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, dz. cyt., s. 264.

²⁵ R. Kantor, *Odpowiednie wynagrodzenie duchownych w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. analiza kan. 281 §1*, „Prawo Kanoniczne” 54 (2011) 3-4, s. 198.

²⁶ KPK, kan. 551.

²⁷ Por. KPK, kan. 531.

²⁸ J. Calvo, *Parafie, proboszczowie i wikariusze parafialni*, [w:] *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, dz. cyt., s. 458.

W zakresie określenia źródeł uposażenia duchownych podejmujących posługę w parafii Prawodawca synodalny wylicza trzy elementy. Są nimi: ofiary *iura stolae* i zrównane z nimi ofiary składane przy okazji modlitwy za zmarłych potocznie zwanych wypominkami; datki składane przy okazji wizyty kolędowej oraz stypendia mszalne²⁹.

Pierwsze z nich, czyli ofiary składane przy okazji sprawowania sakramentów i sakramentaliów oraz datki z racji modlitwy wspominkowej podlegają podziałowi proporcjonalnemu pomiędzy proboszczem a wikariuszami w stosunku 2:1, to znaczy proboszcz otrzymuje dwukrotność tego, co przysługuje wikariuszowi³⁰.

Sposób rozliczenia ofiar składanych przy okazji wizyty kolędowej uzależniony jest od wielkości parafii. Wydaje się, iż właściwym sposobem określenia wielkości parafii jest odniesienie się do danych, na podstawie których Naczelnik urzędu skarbowego ustala wysokość podatku zryczałtowanego, ponieważ są to dane opierające się na rzetelnej wiedzy, w oparciu o którą funkcjonują organy państwowe. W parafiach, w których liczba mieszkańców nie przekracza 3000 stosuje się zasadę rozliczania ofiar z tytułu *iura stolae*. Gdy parafia swoją liczebnością przekracza wspomniany próg, należy odliczyć połowę kwoty i przeznaczyć je na cele kościoła, zaś resztę rozliczyć zgodnie z zasadą *iura stolae*³¹. Użycie sformułowania „na potrzeby kościoła” wskazuje nie na potrzeby wspólnoty, ale raczej na konieczność pokrycia kosztów funkcjonowania parafii, a więc innymi słowy na szeroko pojęte cele gospodarcze. Ustawa synodalna wskazuje, iż w obrębie kompetencji biskupa jest również zarządzenie przekazania pewnej części kolędy na cele diecezjalne³².

Ostatnim z elementów wchodzących w skład wynagrodzenia kapłana podejmującego posługę w parafii są tak zwane stypendia mszalne. Prawo powszechne zagadnienia związane z aplikowaniem mszy świętych w określonych intencjach i przyjmowaniem z tego tytułu ofiar reguluje w kanonach 945-958 Kodeksu Prawa Kanonicznego. Prawodawstwo synodalne uściśla, jak ofiary mszalne należy dzielić, formułując tak zwaną zasadę *kumulusu*. Podsumowania należy dokonać – w zależności od ustaleń poczynionych pomiędzy proboszczem i wikariuszami – po upływie tygodnia lub miesiąca. Należy zsumować przyjęte przez wszystkich kapłanów ofiary mszalne, dokonując odliczenia w wysokości 10% na rzecz utrzymania organisty³³ i 5% w celu wynagrodzenia osoby podejmującej zadania

²⁹ Por. Aneks 13, s. 258.

³⁰ Por. tamże

³¹ Por. tamże.

³² Por. tamże.

³³ Szczegóły dotyczące zatrudnienia i wynagrodzenia organistów znalazły rozwiązanie w odrębnym dokumencie omawianego synodu, stąd w obrębie niniejszego opracowania zostaną one potraktowane marginalnie. Por. Aneks 9. *Obowiązki i uprawnienia organistów*, [w:] *II Synod die-*

kościelnego. Następnie kwotę uszczuploną o odliczenia na rzecz personelu parafialnego należy podzielić przez ilość mszy świętych, które prawodawca określa „stypendialnymi”. Należy zatem rozumieć to w ten sposób, iż w obręb tych mszy św. nie wchodzi te, które były aplikowane za lud powierzony pasterskiej trosce proboszcza ani te, przy okazji których nie złożono ofiary. Tak otrzymana kwota stanowi średnie stypendium mszalne, które daje podstawę do określenia dochodów kapłana. Stypendium to mnoży się przez ilość odprawionych mszy św. „stypendialnych” i taką kwotę należy wypłacić duchownemu³⁴. W tym miejscu należy wspomnieć, iż Prawodawca powszechny zaznacza, iż kapłan dla siebie może zatrzymać wyłącznie jedno stypendium mszalne w dniu, zaś wyjątkiem od tej reguły jest Uroczystość Bożego Narodzenia. Otrzymałszy stypendia z tytułu binacji lub trynacji w pozostałe dni zobowiązany jest przekazać je na cele określone przez ordynariusza³⁵. Przywłaszczenie sobie nienależnego stypendium – czy to przez proboszcza, czy to przez wikariusza – jest określone jako przestępstwo niezgodnego z prawem czerpania zysków z ofiar mszalnych i jest zagrożone obligatoryjną karą proporcjonalną do ciężkości deliktu, którą może być nawet cenzura³⁶.

Prawo synodalne określa również zagadnienie wypełniania materialnych zobowiązań przez kapłanów na rzecz Kościoła, zarówno w jego wymiarze diecezjalnym, jak i powszechnym. W sposób szczególny – jak określa to prawodawca – znajduje to wyraz w wyrównaniu opłat z tytułu formacji seminaryjnej³⁷. Dokonuje się to poprzez wpłacanie ustalonej przez biskupa sumy pieniędzy przez okres sześciu lat.

W przypadku, gdyby wikariusz nie wywiązywał się z tego obowiązku, Kuria diecezjalna może nakazać proboszczowi potrącenie tej kwoty z miesięcznego wynagrodzenia wypłacanego wikariuszowi. Prawodawca wskazuje, iż taki nakaz ma być zredagowany na piśmie³⁸, wydaje się więc, iż jest to forma nakazana pod rygorem nieważności. Innymi słowy, wyłącznie zarządzenie sporządzone pisemnie, podpisane przez osobę cieszącą się władzą wykonawczą może stanowić podstawę do pomniejszenia wikariuszowi jego dochodów. Należy wskazać, iż określenie „Kuria Diecezjalna” jest nieco problematyczne pod względem interpretacji. Stosownie bowiem do kodeksowej definicji, jest ona zbiorem instytucji i osób, świadczących biskupowi pomoc w sprawowaniu władzy wykonawczej i sądowniczej³⁹. Należy – jak się wydaje – uznać, iż chodzi w tym przepisie

cezji częstochowskiej, Z. Wajzner i in. (red.), Częstochowa 1987, s. 240-246.

³⁴ Por. Aneks 13, s. 258.

³⁵ Por. KPK, kan. 951 § 1.

³⁶ Por. KPK, kan. 1385.

³⁷ Por. Aneks 13, s. 258-259.

³⁸ Por. tamże, s. 259.

³⁹ Por. KPK, kan. 469.

o dokument, którego sygnatariuszem jest biskup diecezjalny, wikariusz generalny, lub wikariusz biskupi do spraw ekonomicznych.

4. Zakończenie współpracy

Ostatnim zagadnieniem, które prawodawca zdecydował się uregulować w dokumencie omawianym w niniejszym artykule, jest zakończenie pracy kapłana w parafii. Prawodawca zaznacza: „przy przenoszeniu proboszcza na inną parafię lub na emeryturę, dziekan jest zobowiązany pożegnać go w sposób uroczysty wobec całej wspólnoty parafialnej”⁴⁰. Pierwszą kwestią, którą należy poddać analizie w cytowanej dyspozycji jest fakt, że legislator mówi w niej jedynie o przeniesieniu proboszcza na inną placówkę duszpasterską (choć wydaje się uzasadnionym rozszerzenie niniejszej dyspozycji także na sytuacje, gdy obecnie urzędujący proboszcz ma rozpocząć pełnienie innego urzędu, niekoniecznie w charakterze proboszcza) i o przejściu na emeryturę. Tymczasem, „Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku zawiera dwie procedury administracyjne. Po pierwsze, usunięcie administracyjne proboszcza. Drugim zaś szczególnym postępowaniem administracyjnym jest ich przeniesienie. [...] Przeniesienie różni się od usunięcia między innymi tym, że nie zakłada żadnej negatywnej oceny ani działalności proboszcza, ani też jego pobytu na parafii”⁴¹. A zatem, co wydaje się uzasadnione, uroczyste pożegnanie może mieć miejsce wyłącznie wtedy, gdy posługa w parafii, która dobiega końca, nie dała powodów do negatywnej jej oceny lub – tym bardziej – nie stała się powodem zgorzenia. Prawodawca składa obowiązek pożegnania proboszcza na barkach dziekana. Choć nie wynika to wprost z przepisu, wydaje się zbieżne z późniejszym prawodawstwem diecezjalnym, iż w przypadku, gdyby należało pożegnać proboszcza, który akurat pełni funkcję dziekana, obowiązek ten wiązałyby dziekana regionu. Pożegnanie ma się odbyć wobec całej wspólnoty parafialnej. Słusznym rozwiązaniem zatem byłoby dokonać tego podczas niedzielnej, uroczystej mszy, zwanej sumą.

Częstszym zjawiskiem niż zakończenie posługi proboszcza jest zmiana na urzędzie wikariusza. W tym przypadku „wypada również, aby proboszcz podziękował za pracę wikariuszowi przy przenoszeniu go na inną placówkę”⁴². Tak sformułowana dyspozycja nie wskazuje na obligatoryjność opisanej w niej czynności, ale jedynie na to, iż jest ona godna pochwały. Nie należy zatem z niej rezygnować, ponieważ daje na wiernym świeckim możliwość wyrażenia wikariuszowi wdzięczności za wykazane zaangażowanie w posługę duszpasterską

⁴⁰ Aneks 13, s. 259.

⁴¹ K. Dziub, *Motywy i procedura prawna administracyjnego przeniesienia proboszcza według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, „Veritati et Caritati” 10 (2018), s. 145-146.

⁴² Aneks 13, s. 259.

oraz świadczy o braterskim charakterze relacji pomiędzy proboszczem i jego współpracownikami.

Prawodawca synodalny wskazuje również, iż kapłani, którzy zakończyli posługę w parafii, powinni „zachować takt w odwiedzaniu dawnych placówek”⁴³. Nie oznacza to oczywiście, iż kapłan jest zobowiązany do zupełnego zerwania relacji z osobami, wobec których podejmował duszpasterską posługę. Chodzi jedynie o zachowanie umiaru i daleko posuniętej roztropności. Ten przepis ma zapewnić „nienarzucanie swojej obecności dawnym parafianom”. Wydaje się bowiem, że zbyt częste wizyty u wiernych świeckich mogłyby prowadzić do porównywania i niesprawiedliwego wartościowania posługi obecnych duszpasterzy z posługą pełnioną uprzednio.

Zakończenie

Ogólny charakter norm kodeksowych implikuje konieczność wydawania w Kościele praw o charakterze partykularnym. Bez wątpienia, takimi normami są ustawy synodu diecezjalnego. Celem niniejszego opracowania było dokonanie analizy Aneksu 13 do synodalnych uchwał, który odnosił się do współpracy proboszcza i wikariusza w parafii. Zrealizowany został poprzez możliwie dogłębną egzegezę pojęć zawartych w omawianym dokumencie z uwzględnieniem poszczególnych norm w całym systemie powszechnego prawa kanonicznego i wybranych orzeczeniach nauczania Soboru Watykańskiego II. Wynikiem podjętej pracy jest opis postulowanych relacji łączących proboszcza z wikariuszem – lub wikariuszami, który stanowi swoisty ideał, do którego należałoby dążyć. Obejmuje on zarówno charakterystykę kontaktów, jakie powinny zachodzić pomiędzy duchownymi pracującymi na tej samej placówce duszpasterskiej, zakresu obowiązków oraz sposobu realizacji prawa do wypoczynku, zamieszkania na plebanii lub w domu parafialnym, wynagrodzenia i zakończenia pracy.

Należy zauważyć, iż artykuł ten wskazuje na dalsze perspektywy badawcze, takie jak: analiza zmian norm opisanych w artykule (wszakże nie wszystkie z przepisów pozostają nadal w użyciu) lub porównanie ich z normami obowiązującymi w innych diecezjach. Ponadto po 35 latach od promulgacji omawianych norm można się również pokusić o sformułowanie postulatów *de lege ferenda*, zwłaszcza w odniesieniu do przepisów, które – z racji na dynamikę zmian społecznych – mogą nie przystawać do czasów współczesnych.

⁴³ Tamże.

Bibliografia

Źródła

- Aneks 9. Obowiązki i uprawnienia organistów*, [w:] *II Synod diecezji częstochowskiej*, Z. Wajzner i in. (red.), Częstochowa 1987, s. 240-246.
- Aneks 13. Współpraca proboszcza i wikariusza w parafii*, w: *II Synod diecezji częstochowskiej*, Z. Wajzner i in. (red.), Częstochowa 1987, s. 255-259.
- Kodeks Prawa Kanonicznego*, Poznań 2022.
- Kongregacja do spraw Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, Città del Vaticano 1994.
- Sobór Watykański II, *Dekret o posłudze i życiu prezbiterów „Presbyterorum ordinis”*, [w:] Sobór Watykański II, *Konstytucje, deklaracje, dekrety*, Poznań 2002, s. 478-508.
- Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen Gentium”*, [w:] Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 2002, s. 104-163.

Opracowania

- Adamczyk J., *Rezydencja duchownych w dyspozycjach Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, „Prawo Kanoniczne” 48 (2005) 3-4, s. 111-133.
- Alacrón M., *Dobra doczesne Kościoła*, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, P. Majer (red.), Kraków 2011, s. 929-982.
- Calvo J., *Parafie, proboszczowie i wikariusze parafialni*, [w:] *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, P. Majer (red.), Kraków 2011, s. 440-471.
- Dziub K., *Motywy i procedura prawna administracyjnego przeniesienia proboszcza według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, „Veritati et Caritati” 10 (2018), s. 145-155.
- Kantor R., *Odpowiednie wynagrodzenie duchownych w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. analiza kan. 281 §1*, „Prawo Kanoniczne” 54 (2011) 3-4, s. 191-222.
- Rincón-Pérez T., *Święci szafarze, czyli duchowni*, [w:] *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, P. Majer (red.), Kraków 2011, s. 223-274.
- Ruch J., *Wspólnota prezbiterium diecezjalnego w nauce Soboru Watykańskiego II*, „Studia Theologica Varsaviensia” 14 (1976) 1, s. 117-131.